

Бойко К. Є.

(Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, м. Київ Україна)

Загриценко А.М.

(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)

ОБГРУНТУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ГЕОФІЛЬТРАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ШАХТНОГО ПОЛЯ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ ВОДОРЕГУЛЮВАННЯ

В умовах складної геолого-структурної будови та багатьох невідомих параметрів порушеного гірничими роботами масиву метод чисельного моделювання є найбільш достовірним методом прогнозування гідродинамічного режиму шахтних полів. Однак використання математичного моделювання для умов шахтних полів потребує обґрунтувань щодо схематизації та ідентифікації складної природно-техногенної системи, адаптації методики та програмних алгоритмів до умов порушеного породного масиву. Це означає, що передувати створенню математичної моделі геофільтрації порушеного гірського масиву шахтного поля має концептуальна модель, в якій обґрунтовується набір спрощень та припущень про складну реальну систему.

Чисельне моделювання передбачає сіткову розбивку області фільтрації і базується на скінченно-різницевому методі рішення диференціальних рівнянь. При шаруватій системі водоносних горизонтів процес нестационарної фільтрації підземних вод описується системою диференціальних рівнянь типу:

$$\mu^* \frac{\partial H}{\partial t} = \frac{\partial}{\partial x} \left(T \frac{\partial H}{\partial x} \right) + \frac{\partial}{\partial y} \left(T \frac{\partial H}{\partial y} \right) \pm q_n, \quad (1)$$

де μ^* – коефіцієнт пружної водовіддачі, $T=km$ – водопровідність (k – коефіцієнт фільтрації, m – потужність водоносного горизонту, H – відмітка напору підземних вод, t – час, q_n – перетікання між горизонтами).

Однозначність рішення (1) досягається завданням крайових умов, для яких встановлюється просторове положення і форма (точка, контур, площа), гідродинамічний рід умови та її кількісні характеристики.

Граничними умовами *I* роду ($H=const$) відображають положення гідро- та п'єзоізогіпс, а також поверхневі водотоки та водойми, що гідравлічно пов'язані з підземними водами і є гідродинамічно досконалими. У випадку недосконалості застосовується параметр додаткового фільтраційного опору днища водойми або русла річки і тоді має місце гранична умова *III* роду $Q=f(H)$, де Q – витрата перетікання.

Гірничі виробки шахти апроксимуються гідродинамічною умовою *III* роду з абсолютною позначкою рівня підземних вод продуктивної товщі на підшві продуктивного пласта, що відпрацьовується, або горизонту гірничих робіт.

Граничні умови *II*-го роду відображають залежність витрат (Q) від координат і часу. При $Q=0$ межа є водонепроникною і в умовах шахтних полів характеризує зони тектонічних порушень, що є технічними границями шахтного поля або його блоків. Крім того водозабірні або поглинальні свердловини та джерела відображаються також величиною витрат ($Q=const$).

Для східної групи шахт Західного Донбасу обґрунтована методика схематизації геотехнічних умов та ідентифікації геофільтраційної моделі шахтного поля за фізичною та динамічною аналогією шляхом відтворення технологічного процесу відпрацювання вугільних пластів і гідрогеомеханічного перетворення масиву гірських порід [1]. Остання знайшла відображення у концептуальній геофільтраційній схемі (рис. 1).

Рисунок 1 – Концептуальна схема побудови та використання постійно діючої геофільтраційної моделі шахтного поля

Розроблені методичні підходи створення постійно діючих чисельних моделей шахтних полів є науково-прикладною основою для оцінки та переведення регіону Західного Донбасу в режим безпечного та керованого відновлення підземної гідросфери при закритті і затопленні шахт.

Перелік посилань

1. Zahrytsenko A. Forecasting Underground Water Dynamics within the Technogenic Environment of a Mine Field: Case Study / O. Bazaluk, I. Sadovenko, A. Zahrytsenko, P. Saik, V. Lozynskiy, R. Dychkovskiy // Sustainability 2021, 13, 7161.